

УДК 008:327(477) «2022/...»

КУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ ЯК ЗАСІБ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Валерій СІВЕРС – доктор філософських наук, професор, професор кафедри гуманітарних дисциплін,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Київ
<https://orcid.org/0000-0002-5291-2381>
<https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1070>
siversval@ukr.net

Розглянуто культурні практики як інструмент міжнародного позиціонування України в умовах російсько-української війни. Зазначено, що культура у кризові часи перестає бути лише сферою символічного виробництва і набуває стратегічного значення – як механізм комунікації, солідаризації та репрезентації країни на глобальному рівні. Проаналізовано приклади культурної дипломатії, ініціатив, мистецьких проєктів тощо, спрямованих на збереження культурної пам'яті та формування позитивного іміджу держави. Підкреслено роль митців, музейних і освітніх інституцій у побудові культурного фронту України.

Ключові слова: культурні практики, культурна дипломатія, позиціонування, війна, культурна ідентичність, Україна.

Постановка проблеми. У сучасному світі, в якому символічний капітал стає не менш важливим за політичний чи військовий, культурна політика набуває стратегічного виміру. Зокрема, культурні практики стають не лише сферою творчої діяльності, а й способом комунікації зі світом, відтворення національної ідентичності, демонстрації цінностей свободи, солідарності й гуманізму. А в умовах війни вони перетворюються на своєрідний засіб опору, самозахисту й міжнародного утвердження країни як суб'єкта глобального культурного простору.

Повномасштабна війна росії проти України гостро актуалізувала питання культурної стійкості, самопрезентації та ролі культури як інструменту міжнародного позиціонування держави. У контексті збройної агресії культура перестала бути лише сферою естетичного вираження, вона перетворилася на зі світом. Культурна діяльність в Україні набула нового змісту: митці, інституції, куратори, науковці стали акторами культурного фронту, вони водночас фіксують події, осмислюють досвід війни і формують образ України як незалежної, творчої та демократичної нації. Саме через культурні практики – від музики й театру до цифрового мистецтва й документальних архівів – відбувається боротьба за наратив, тобто за те, як світ сприймає українську ідентичність та історію. Усе це актуалізує дослідження ролі культурних практик у позиціонування нашої країни на міжнародній арені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті Е. Ольжацької «Розвиток української культурної політики в контексті російсько-української війни» [12] досліджено еволюцію культурної політики України після 2014 р., з особливим акцентом на період повномасштабної війни. Авторка аналізує, як культура стала інструментом зовнішньої політики, комунікації та формування позитивного міжнародного іміджу України. Розглянуто державні ініціативи, зокрема культурну дипломатію, цифровізацію культурної спадщини та підтримку митців як частину стратегії національної стійкості [12].

Автори статті «Наративи моральної вишості в контексті війни в Україні» [4] А.-М. Бліуц та Д. Мунтеле-Хендреш аналізують як під час війни в Україні формуються та поширюються моральні наративи, що впливають на суспільні уявлення про справедливість, героїзм і колективну ідентичність. У дослідженні використано методи когнітивного аналізу дискурсу та соціальних медіа для виявлення різних типів наративів – як проукраїнських, так і проросійських. Особливу увагу приділено культурним і комунікативним стратегіям, через які українська спільнота утверджує власну моральну позицію на міжнародній арені. Робота є вагомим внеском у розуміння того, як культура і мораль стають засобами інформаційної боротьби та формування позитивного іміджу держави [4]. Стаття Х.-М. Араусо-Карод «Культурні та креативні індустрії в контексті війни: аналіз українського випадку» [3] про те, як креативні індустрії функціонують під час війни та роблять внесок у міжнародне позиціонування. У статті проаналізовано функціонування культурних і креативних індустрій України під час війни. Автор досліджує як митці, дизайнери, продюсери та культурні інституції адаптуються до воєнних умов, поєднуючи творчість із громадянською відповідальністю. Особливу увагу приділено економічним і соціальним аспектам: виживанню культурного сектору, підтримці через міжнародні гранти, а також використанню цифрових платформ для глобального просування українського контенту [3].

Стаття С. Клавденко «Культурна дипломатія України в умовах російсько-української війни»

[8] присвячена аналізу ролі культурної дипломатії України як інструменту міжнародної комунікації у воєнний час. Автор досліджує діяльність державних і недержавних акторів – Українського інституту, Інституту книги, культурних центрів та незалежних митців – у контексті просування української культури у світі. Особливу увагу приділено культурним фестивалям, арт-резидентствам, цифровим платформам та співпраці з європейськими інституціями.

У статті А. Чібалашвілі, К. Майденберг-Годорової і К. Цепколенко «Проект “Українські мисткині зі своєю зброєю” як транскультурна мистецька акція в умовах війни» [5] аналізується мистецький проєкт «Ukrainian Women Artists with Their Weapon», створений під час повномасштабного вторгнення росії в Україну. Авторки розглядають його як приклад транскультурної дії, коли мистецтво стає не лише формою протесту, а й засобом комунікації між культурами, мовами та націями. У центрі дослідження – роль жінок-художниць, які через власну творчість репрезентують досвід війни, травми, спротиву та солідарності. Праця поєднує підходи культурології, феміністичної естетики та теорії мистецтва участі (*artivism*) [5].

Метою статті є з'ясування сутності культурних практик як механізму позиціонування України у світовому просторі та визначення їхньої ролі у формуванні її позитивного міжнародного іміджу під час війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах російсько-української війни культура стала інструментом «м'якої сили», який не лише протистойть російській пропаганді, а й демонструє стійкість українського суспільства, його здатність творити навіть у стані руйнування. Завдяки численним міжнародним культурним ініціативам – концертам, фестивалям, виставкам, резиденціям, онлайн-архівам – Україна закріплює своє місце у світовому культурному просторі, перетворюючи мистецтво на мову дипломатії та збереження пам'яті. Так культурні практики стають не лише проявом духовної витривалості, а й важливим чинником міжнародної суб'єктності України, що впливає на її імідж, партнерства й довіру у глобальному середовищі.

Вагому роль у цьому процесі відіграє Український інститут, який реалізує програми *Ukraine Everywhere*, *Visualise*, *Ukraine on the Cultural Map of Europe*, спрямовані на представлення української культури за кордоном. Під час війни Інститут запустив серію міжнародних кампаній, зокрема *Ukraine: The War That Changed the World*, виставкові проєкти у Берліні, Парижі, Брюсселі, Вільнюсі та Празі, які привернули увагу до українського мистецтва і гуманітарного виміру спротиву.

Український культурний фонд (УКФ) забезпечує фінансову підтримку документування культурних втрат, збереження спадщини й організації культурних подій у тилкових і прифронтових регіонах. У 2023–2024 рр. УКФ реалізував програми «Культура. Регіони», «Культура. Відновлення», які сприяють збереженню локальних ідентичностей та культурної різноманітності. Загалом культурна політика України трансформувалася від внутрішньої модернізації до глобального самопозиціонування через цінності свободи, гідності та опору агресії [12].

Розглянемо конкретні ініціативи, що демонструють здатність українських культурних індустрій виконувати комунікативну та репрезентативну функцію, стати ключовим чинником м'якої сили, формувати образ стійкої, інноваційної та європейської нації [3].

YsOU Chamber Music Lab / Зміна: Rebuilding (IZOLYATSIA, 2024 р.) – проєкт, що об'єднав молодих музикантів з України, Німеччини та Іспанії. Його мета – пережити травму війни, відновити культурні корені через камерну музику, створити культурні мости з міжнародними партнерами. Спільна робота допомагає артистам тримати зв'язок зі своєю творчістю, дає змогу представляти українську культуру за кордоном, формує імідж українського мистецтва як живого та адаптивного [17].

Київ *Tango Orchestra* переосмислює українські пісні крізь призму аргентинського танго. Новий альбом «*Timeless*» містить українські композиції, оброблені в модерному стилі, з метою показати українську мелодику в новому світлі та привернути увагу міжнародної аудиторії. Традиційні мотиви і жанрова трансформація дають новий культурний продукт, який ідентифікує Україну як країну, яка зберігає свою культуру та одночасно інноваційно її трансформує [9].

Підтриманий провідними світовими оперними та концертними майданчиками *Ukrainian Freedom Orchestra* створений із українців, які втекли від війни, і музикантів з європейських оркестрів. Виконання Дев'ятої симфонії Бетховена, включення «*Ode to Joy*» з українським текстом і символами («Слава Україні!») – це жест культурного спротиву та інтеграції в міжнародний музичний контекст [15].

Mariupol #nadiya_na_svitanok / Theatre as a Shelter (IZOLYATSIA) – театральний проєкт, що відбувається навіть під обстрілами: репетиції чи вистави в укриттях, на випадок тривоги – з генератором, щоб уникнути перерв через відключення світла. Для військових, ветеранів, людей, які пережили травму війни, проєкт поєднує мистецтво з терапевтичною функцією, стає інструментом психологічної підтримки та створення спільноти [16].

Музей сучасного мистецтва України (MOCA NGO) проводить виставки у співпраці з міжнародними партнерами, бере участь у фестивалях, створює цифрові платформи, на яких твори

українських митців доступні світовій аудиторії. Наприклад, він ініціював виставку *Who Holds Up the Sky?* у Музеї образотворчих мистецтв у Бостоні [10]. Також організація працює над збереженням і популяризацією сучасного українського мистецтва навіть з регіонів, які постраждали від війни або окупації. На глобальному рівні українські митці беруть участь у престижних подіях – Венеційській бієнале, Frankfurt Book Fair, Biennale Warszawa, Reeperbahn Festival – представляючи Україну не як жертву, а як активного суб'єкта культурного процесу, який формує нові естетичні, моральні та політичні смисли.

На міжнародній виставці WOMEX (Lisbon, 2022–2023 pp.) Україна була офіційно представлена зі стендом *Ukraine at WOMEX*, який демонстрував народну, етнічну та традиційну музику, але в сучасному трактуванні. Також представлені фотопроекти (*Jazzography*), що показували артистів-джазменів, частину яких мобілізовано або вони опинилися в умовах війни, через контраст між минулими концертами та життям у воєнний час. Це оформило образ митця як захисника, активного учасника культурного фронту [14].

Український Художній Фронт (Ukrainian Artistic Front) був започаткований у Львові в березні 2022 р. як ініціатива для збору коштів на підтримку українських ЗСУ через різноманітні мистецькі заходи – концерти, благодійні виступи, виставки і под. Це приклад культурної солідарності, коли митці використовують свою творчість як спосіб підтримки, як символ спротиву й комунікації з громадськістю як в Україні, так і за кордоном [1].

Українські Women Artists with Their Weapon (UWATW) – проєкт, що об'єднав жінок-композиторок та поеток. Це художня відповідь на війну, коли творчість поєднується з темами болю, надії, супротиву; показовий приклад транснаціонального мистецтва, в якому теми національного контексту звернені до глобальних аудиторій, які сприймають український досвід як частину більш широкого гуманітарного дискурсу. Українські мисткині використовують візуальну мову, перформанс і цифрові платформи для створення нових міжнародних наративів про Україну як про країну, що бореться не лише зброєю, а й культурою [5].

Проєкт SUCHO – добровольча ініціатива з участю понад 1 300 фахівців (бібліотекарів, архівістів, музейників, програмістів), яка з перших днів повномасштабної агресії росії займається архівацією сайтів, оцифруванням, збереженням цифрового культурного контенту інституцій, що перебувають під загрозою, вже зберіг у цифровому вигляді десятки терабайтів культурного контенту, зібрав майже 50 ТБ даних із понад 4 500 вебсайтів українських музеїв, архівів, бібліотек; створює цифрові експозиції, які опинилися під загрозою через обстріли чи окупацію. У її межах проходять освітні воркшопи з оцифрування і цифрові галереї, він навчає співробітників інституцій культурної спадщини [11]. Це не лише збереження артефактів, а активна комунікація: SUCHO використовує архівні дані як освітній матеріал, як джерело наративів, які формують уявлення про Україну, що робить українську культурну спадщину видимою для світу [2].

Заснований Фондом Р. Ахметова Museum of Civilian Voices (Музей цивільних голосів) збирає і публікує тисячі свідчень очевидців життя під час війни – від 2014 р. до сьогодні. Його мета – не лише архівувати, а й створити простір, в якому кожна людина може поділитися своїм досвідом, щоб майбутні покоління знали, що пережили українці, і щоб свідчення використовувалися також для справедливості (наприклад, в судових процесах чи міжнародних розслідуваннях) та збереження пам'яті [13].

House of Europe – програми екстреної підтримки та культурної дипломатії, що фінансуються ЄС. Вони підтримують українських митців, менеджерів культури, журналістів і науковців через гранти, резиденції та мобільність. У період війни програма розширила свою діяльність, створивши спеціальні war-time support grants для культурних інституцій, які продовжують роботу в Україні та за кордоном. Наприклад, програма *Emergency War Response* від House of Europe має на меті підтримати митців, культурні проєкти, діячів креативних індустрій, які працюють під час війни або змушені були переміститися. Це фінансова допомога, нові схеми підтримки, можливості для цифрових та дистанційних проєктів [7]. *Cultural Transformation Lab* збирає спікерів, організовує онлайн-колаборації для презентацій української культури перед міжнародною публікою [6].

Відтак у контексті російсько-української війни культура постає не як другорядна сфера, а як один із ключових чинників національної стійкості, комунікації та міжнародного позиціонування. Культура стає «м'якою» зброєю, що протистоїть російській пропаганді не лише на рівні змісту, а й через сам факт свого існування. Вона демонструє здатність українського суспільства творити попри війну, зберігати гідність і формувати власну суб'єктність у глобальному культурному полі.

Завдяки діяльності таких інституцій як Український інститут, Український культурний фонд, House of Europe, SUCHO, Museum of Civilian Voices та ін., Україна вибудовує нову модель культурної

дипломатії, засновану на партнерстві, діалозі та пам'яті. Ці ініціативи доводять, що мистецтво здатне не лише відображати реальність війни, а й перетворювати її на досвід спільного осмислення, сприяти відновленню довіри між людьми, націями, культурами.

Українські культурні практики виконують множинні функції і стають інструментом: символічного опору (музичні й театральні проєкти, які утверджують українську суб'єктність); інформаційного впливу (цифрові архіви, документування воєнних злочинів, мультимедійні виставки); культурної дипломатії (міжнародні фестивалі, виставки, тури українських митців, участь у світових культурних форумах); збереження пам'яті (проєкти на кшталт SUCHO, Museum of Civilian Voices, ініціативи Українського інституту, House of Europe). Так вони створюють нову символічну карту України – країни, яка не лише воює, а й культурно творить, розвивається, спілкується з світом на рівних; руйнують російські наративи про «спільний культурний простір», натомість утверджують українську культуру як самодостатню й відкриту до діалогу.

Так культурна дипломатія у воєнний час стала інструментом виживання і водночас відродження. Саме через культуру формується наратив, який закріплює місце України на мапі світу як держави, яке не лише бореться за свою свободу, а й творить її за допомогою своєї культурної окремішності. Крім того, культурна дипломатія стала одним із ключових механізмів міжнародної підтримки та самоутвердження України [8]. Її завдання полягає не лише у популяризації українського мистецтва, а й у поясненні світу сутності війни, руйнуванні імперських наративів і зміцненні партнерств через культурний обмін.

Висновки. Культурні практики – від музично-пісенного виконавства до цифрового архіву – в умовах війни перетворюються на потужний інструмент позиціонування України у світі, виконуючи функції дипломатії, збереження пам'яті та опору. Вони не лише документують досвід війни, а й репрезентують державу як країну свободи, інтелекту та творчості, а також силу української культури як носія свободи і гідності. Загалом культурні практики виявили потенціал креативного опору, коли мистецтво стає простором колективної терапії, соціальної мобілізації та комунікації. Українська культура у цьому сенсі перестає бути лише національною, а стає глобальним голосом свободи, який засвідчує універсальні цінності людяності, гідності та правди.

Отже, сучасні українські культурні практики – це не лише реакція на війну, а й стратегія на майбутнє. Вони формують нову культурну суб'єктність України, засновану на принципах відкритості, пам'яті та солідарності, водночас закладають підвалини для відновлення країни після війни.

Подальший науковий інтерес становить аналіз цифрових культурних стратегій України, формування нових форматів культурної дипломатії, зокрема в умовах післявоєнної відбудови.

Список використаної літератури

1. Український Мистецький Фронт – на допомогу Збройним Силам України. URL: <http://ukrainka.org.ua/node/9288>
2. About SUCHO. URL: <https://gallery.sucho.org/about>.
3. Arauzo-Carod J.-M. Las industrias culturales y creativas en un contexto de guerra: análisis del caso de Ucrania, 2025. ECO-SOS & IU-RESCAT, Universitat Rovira i Virgili. URL: <https://aocr.org/es/las-industrias-culturales-y-creativas-en-un-contexto-de-guerra>.
4. Bliuc A. M., Muntele-Hendres D. Narratives of moral superiority in the context of war in Ukraine. *British Journal of Social Psychology*. 2025. № 64 (2): e 12878.
5. Chibalashvili A., Maidenbergh-Todorova K., Tsepkenko K. The Ukrainian Women Artists with Their Weapon project as a transcultural artistic action in wartime. *Journal of Music Theory and Transcultural Music Studies*. 2024. № 2 (2). P. 117–129.
6. Cultural Transformation Lab: open call for speakers for online networking trip to Ukraine. URL: houseofeurope.org.ua/en/opportunity/355
7. Emergency war response. URL: houseofeurope.org.ua/en/programme/emergency-war-response.
8. Klavdienko S. Cultural Diplomacy of Ukraine in Conditions of the Russian-Ukrainian War (2024–2025). *Language Culture Politics International Journal*. 2024. № 1. P. 147–159.
9. Language of Music Conveys Important Truths About Ukraine in Wartime. URL: <https://www.kyivpost.com/post/59594>.
10. MOCA NGO. URL: <https://moca.org.ua/en/main>.
11. Museum of Civilian Voices. URL: <https://civilvoicesmuseum.org>.
12. Olzacka E. The development of Ukrainian cultural policy in the context of Russian hybrid aggression against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*. 2023. № 30 (2). P. 141–157.
13. Phase 2 of the SUCHO initiative. URL: <https://www.sucho.org/press-release-20220808-phase-2>.
14. Ukraine at WOMEX. URL: ui.org.ua/en/sectors-en/en-projects/ukraine-at-womex-2022/
15. Ukrainian Freedom Orchestra. URL: ukrainianfreedomorchestra.org/

16. ZMINA: Rebuilding – Theater as a Shelter: Mariupol#nadiya_na_svitanok Brings Ukraine's Reality to the World Stage – IZOLYATSIA. URL: <https://izolyatsia.org/en/project/zmina>.

17. ZMINA: Rebuilding. The second call for proposals for international projects. URL: <https://izolyatsia.org/en/project/zmina-rebuilding/international-projects-wave-ii/>

References

1. Ukrainian Art Front – to assist the Armed Forces of Ukraine. URL: ukrainka.org.ua/node/9288 [in Ukrainian].
2. About SUCHO. URL: <https://gallery.sucho.org/about> [in English].
3. Arauzo-Carod, J.-M. (2025) Las industrias culturales y creativas en un contexto de guerra: análisis del caso de Ucrania. ECO-SOS & IU-RESCAT, Universitat Rovira i Virgili. URL: <https://aecr.org/es/las-industrias-culturales-y-creativas-en-un-contexto-de-guerra> [in Spanish].
4. Bliuc A. M., Muntele-Hendres D. Narratives of moral superiority in the context of war in Ukraine. *British Journal of Social Psychology*. 2025. 64 (2): e 12878 [in English].
5. Chibalashvili A., Maidenbergh-Todorova K., Tsepikolenko K. The Ukrainian Women Artists with Their Weapon project as a transcultural artistic action in wartime. *Journal of Music Theory and Transcultural Music Studies*. 2024. 2 (2). P. 117–129 [in English].
6. Cultural Transformation Lab: open call for speakers for online networking trip to Ukraine. URL: <https://www.houseofeurope.org.ua/en/opportunity/355> [in English].
7. Emergency war response. URL: houseofeurope.org.ua/en/programme/emergency-war-response [in English].
8. Klavdienko S. Cultural Diplomacy of Ukraine in Conditions of the Russian-Ukrainian War (2024–2025). *Language Culture Politics International Journal*. 2024. 1. P. 147–159 [in English].
9. Language of Music Conveys Important Truths About Ukraine in Wartime. URL: <https://www.kyivpost.com/post/59594> [in English].
10. MOCA NGO. URL: <https://moca.org.ua/en/main> [in English].
11. Museum of Civilian Voices. URL: <https://civilvoicesmuseum.org> [in English].
12. Olzacka E. The development of Ukrainian cultural policy in the context of Russian hybrid aggression against Ukraine. *International Journal of Cultural Policy*. 2023. 30 (2). P. 141–157 [in English].
13. Phase 2 of the SUCHO initiative. URL: <https://www.sucho.org/press-release-20220808-phase-2> [in English].
14. Ukraine at WOMEX. URL: <https://ui.org.ua/en/sectors-en/en-projects/ukraine-at-womex-2022/> [in English].
15. Ukrainian Freedom Orchestra. URL: ukrainianfreedomorchestra.org/ [in English].
16. ZMINA: Rebuilding – Theater as a Shelter: Mariupol#nadiya_na_svitanok Brings Ukraine's Reality to the World Stage – IZOLYATSIA. URL: izolyatsia.org/en/project/zmina-rebuilding/theatre-as-a-shelter [in English].
17. ZMINA: Rebuilding. The second call for proposals for international projects. URL: izolyatsia.org/en/project/zmina-rebuilding/international-projects-wave-ii/ [in English].

UDC: 008:327(477) «2022/...»

CULTURAL PRACTICES AS A MEANS OF POSITIONING UKRAINE IN CONDITIONS OF WAR

Valeriy SIVERS – Doctor in Philosophical Sciences, Professor,
Professor of the National Academy of Culture and Arts Management

The aim of the article is to analyze cultural practices as a mechanism for positioning Ukraine in the world space during the war and to determine their role in the formation of a positive international image of the state.

The methodological basis of the study is the approaches of cultural studies, communication theory and symbolic interactionism. The methods of content analysis, case study, comparative analysis and discursive analysis of cultural initiatives were used. Reliance on the concepts of soft power and cultural diplomacy made it possible to comprehend Ukrainian practices as an instrument of cultural resistance and global self-positioning.

Scientific novelty. For the first time, cultural practices of wartime are considered as a systemic instrument for positioning the state in the global information and cultural field. It is shown that it is culture that ensures the long-term «soft presence» of Ukraine in the world and forms its value image.

Practical value. The results of the study can be used for: developing strategies for cultural diplomacy of Ukraine; forming programs of international communication in the field of culture; creation of analytical materials for state and public institutions working in the field of cultural policy.

Key words: cultural practices, cultural diplomacy, positioning, war, cultural identity, Ukraine.

Стаття отримана 15.07.2025

Стаття прийнята 2.09.2025

Стаття опублікована 22.12.2025